

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptorium diuine legis venerabilis fratris Joha[n]nis Nider de ordine predicatorum

Nider, Johannes

Nurnberge, 28.VII. 1496

Duodecimu[m] d[e] sacrame[n]to eucharistie.

urn:nbn:de:hbz:466:1-31252

charitate illud est magis satisfactorius
quod est magis penale. quia in opere satisfactorio
formalis conditio ex parte operis est pe-
nalitas. sed ieiunium est magis penale quam
elemosyna vel oratio. comprehendendo
sub ieiunio quicquid est corporis afflictivum
vel discipline. vigilare sicut. et ieiunium
est magis satisfactorium. Nec obstat il-
lud. i. Timothei. iij. Corporalis exercitia-
tio ad modicum valet. pietas autem ad omnia
quia differt meritum et satisfactorium. Meritum
enim est ad acquirendum premium. ad quod
requiritur et sufficit bonitas operis. et quod
melius est magis meritorium. Et sic da-
re elemosynam est magis meritorium quam iei-
unium. cum sit opus bonum dantem recipi-
enti. ieiunium autem non sic. Satisfactorium
autem cum ordinem ad expiationem pene re-
quirat quidem opus bonum. sed formale in
ope est penalitas. quia per penam recopescat
propter quod ieiunium est magis satisfactorium
Indirecte autem et committitur elemo-
syna est potior pars satisfactorii. pro-
bat. quia illa est potior pars satisfactorii
in qua continentur virtualiter alie pres-
satisfactorie. ut de se patet. sed elemosyna
est huiusmodi. ut patet primo. quia elemosyna enim
cui datur constituit debitorem ad ieiunandum
et orandum et faciendum alia que potest
et que dedit. loquendo de debito moralitatis
non civilitatis. Secundo quia elemosyna propter
deum data est quasi quedam oblatio deo
facta. secundum philosophum. iij. Ethicorum. Oblatio autem
deo facta vim orationis habet. frequenter enim
plures impetrat donum quam supplicatio. Ter-
tio cum bona exteriora ad preservationem
corporis ordinem. subtractio eorum per ele-
mosynam virtute punit ieiunium. Et ple-
rumpot contingit quod aliquis artius vivit ex
hoc quam sua dedit. Igitur elemosyna com-
pletius habet vim satisfactorii quam oratio
vel ieiunium. Et propter hoc elemosyna
inducit vel universalis medicina pecca-
ti. Luc. xj. Date elemosynam omnia mun-
da sunt vobis. Et Thob. xij. Elemo-

syna a morte liberat. et ipsa est que pur-
gat peccata. ait Raphael. et facit in-
nere misericordiam eternam vitam. hec
Durandus.

Capitulum. xij. de sacro eucharistie.

Primo de nobilissimo sac-
ramento eucharistie videnda sunt
tria principaliter. Primo que exi-
gant ad concipiendum sine novo peccato. cum
augmento meriti. Secundo que fructus boni
concordant. Tertio que exigant ad frequen-
ter concipiendum. **Primo** ad primum notan-
dum secundum Thoma. et alios doctores in. iij.
circa materiam. dist. ix. et sequentibus. ad su-
mendum eucharistiam sacramentaliter et
spiritualiter quod decem exigunt secundum que quis-
quis se probare debet. Probat inquit apostolus
.i. Cor. xj. seipsum habet. et sic de pane illo
edat etc. **Primum** est concipiens sit homo
Natus solus homo hoc sacramentum per se sumere
potest sacramentaliter et spiritualiter saltem.
non angelus bonus. nec malus. non anima
exuta in purgatorio limbo vel in inferno
nec animal brutum. Probat. quia iste solus
sumit per se sacramentaliter et spiritualiter qui
vult sacrovere et sacramentum et christo incorporari. sed
sic nullus profecto valet. ergo ambe primum
se vere. Probat. quia ille solus vult sacro-
vere et sacramentum quod vult spiritibus sensibilibus et ve-
lantibus aliquid spirituale contentum. et quod christo
amplius vel de novo incorporari. sed nullus
istorum est huiusmodi nisi homo. Et quod patet maxi-
mum donum dei. Nam que in patria sunt christo
fructus lenius quam nos. sed nos christum in eucha-
ristia sumimus fructuosius. quia proficere
possumus in essentialiter accidentali primo.
Huius christum habent securus. sed nos mirabili-
ter. **Secundum** est ut quis sit homo viator. non
comprehensor. Et loquendo dicitur ut nos
preferret ab hostibus et ab impedimentis
vite. Nam si apparerent aliqui sancti. pu-
ta pater et mater defuncti. petentes sacra-
mentum sicut quandoque est factum. non
debet sacerdos ministrare. sed potest
in missa sacrificium tale per eis offerre

Preceptum III Cap. XII

Tertium est ut quis sit fidelis et baptizatus. Ideo non est dandum cathecumini. nec videre debent infideles. quia nullus nisi ad christi populum accessit baptismatis sacro debet admitti ad sanctam eucharistiam.

Quartum est ut quis sit adultus. Nam masculus. xiiii. et femina. xii. sunt pueri vel posteri qui peccare possunt mortaliter. discernere cibum corporalem a spirituali. et devotio non debet hoc sacramentum masticare. In septimo. octavo vel alio quocumque debito anno. et iudicio boni viri relinquendum est. et statuto synodali. vel consuetudini bone non preiudicare debet.

Quintum est ut quis sit mente sanus. propter demoniacos et mentes. Obscuredum quod si faciunt gestus periculosos sunt furiosi. de quibus possit perpediti quod eijceret corpus christi vel tractaret impudice vel irreverenter. in hoc casu non est eis eucharistia ministranda. propter reverentiam sacramenti. Si autem sit amens et non furiosus sed in loquens inania et alienus a sensu. distinguendum est. quia aut preterit actus et signa devotio ad sacramentum. Et sic determinat. c. de consensu. dist. ii. de firmitate. tali eucharistia non est neganda. Aut nullum primum preterit actum vel signum devotio tunc currendum est ad tempus procedens passionem. vel est tunc perijt et devotionem ad sacramentum preterit. si alia non immineret periculum. posset quidem sibi licite dari. Sed non videtur deo dicitur De. de pa. necessitate magna si si talis amens haberet lucida intervalla. possumus dare eucharistiam tempore lucido. Demoniacis autem scilicet possessis a demone si habent devotionem ad communicandum vari debet eis secundum Thomam.

Nam Cassiodorus collatione serenitatis dicit. quod multi pro illud liberati sunt a demone. Predictis omnibus concordat Thomas. Secundum est ut sit letivus ieiunio nature. hoc prima. quia sic placuit spiritui sancto. quod hoc pro populo ecclesie servandum tradidit. ut dicit

Augustinus ad inquisitiones Januarii. Sancta propter reverentiam corporalem. Dignum enim est ut panis celestis precedat omnes terrenum panem. Tertia ut maior devotio habeat quod solet impediri sepe per cibum vel potum. Dis igitur potio vel cibus propter quocumque sine fuerit sumpta impedit dignam eucharistie sumptionem ut dicit De. de pa. Excipiunt tres casus in quibus non letivus potest celebrare vel comicare. Primo ratione infirmorum de quorum periculo timeat ne sine viatico vadant. tales comicandi sunt etiam non letivum. Secundo sacerdos qui sumit aquam puram pro errore pro vino post eucharistiam. tenet integrum sacramentum postmodum proficere.

Tertio in pasceus contingere possit quod antequam eucharistiam quis deglutiret vinum prederet in stomachum. Idem in estate contingere posset comicanti cuilibet cui palato adherere possit nec deglutit nisi si delueret vinum vel aquam pro stomachum intrate.

Et quibus pro quod si cibus aut potus propter sumat ratione medicine solus. non inerte se nutritum. impedit eucharistiam. Item si quis herit paturam in ore posuit et hodie traicitur. ipse dicit eucharistiam. Item quod probando vinum seu gustando vel cibum aut aquam casu deglutiret. licet statim evomeret. non alteratum in alio. adhuc impediret. quia est comestio vel habitio. nisi in alio conductum guttur transisset statim electum est. tunc non impediret. Quando fieret deglutitio casualis saltem vel reliquiarum cibi vel aqua remanentis post lotionem dentium vel oris non impedit. Dicit etiam Rich. quod si sacerdos ante missam lauet os et casu gutta aqua intrat stomachum. non credo quod id teneat dimittere missam. maxime in die solenni. cum non videat impedire dignam preparationem nec reverentiam sacramenti Et de similibus idem iudicium habeatur. Item si quis sale et aceto perfunderet dentes. et quicquid faceret dum tamen non

deglutiret. sine medēdo sine lanādo .
nō eēt comestio nec bibitio. Et licz os
nō sit ieiunū. tñ stomachus ieiun⁹ est
tō non impedit. Reliquē etiaz aq̄ ex
quo casualiter nō ex pposito os ablu-
endo traiciunt licet nō sint conuerse
in salinā non ipediūt. Item cocivl ta-
bernarij vel ministrātes ad mēfaz qui
cibū v̄l potū ponūt supra linguā solū
ad pbandū statim pijciūt. Quis ipf
reuerentiā p̄mi duo p̄uc deberēt a ta-
lib⁹ se p̄tinerez tertius alteri pbam cō-
mittere. tñ nō impediūt. Si aut̄ q̄s ta-
lia deglutiret lz statim euomeret non
alteratū ipediret. Dec oia. Pe. de pa.
Dic̄it at̄ ieiunū nature. qd̄ incipit ab
abstinētia p̄noiatorū a media nocte.
Dic̄it etiā Iandolph⁹. Nisi cib⁹ v̄l po-
tus digestus fuerit sano iudicio min⁹
strantis v̄l recipiētis eucharistiā non
d̄z sumi hoc sac̄m. Dormitio tñ post
cibū nō exigit nisi in q̄rum quis sine
somno indevot⁹ efficeret. Nō multuz
etiā debet bibere post maturinas sero
dictas r̄ multomin⁹ comedere. nisi ne-
cessitas urgeat. Septimū est vt sit sine
cōscia peccati mortalis post diligentē
discussioz cōscie sue. Vñ apls. j. Cor.
xj. Probet aut̄ seipm̄ hōr sic de pane
illo edat. Vbi notādum fm̄ Tho.
dis. 1e. r̄ Pe. de thar. r̄ Sco. q̄ duob⁹
modis pōt p̄tingere aliquem in pctō
mortali accedere. Duo p̄ciam de hoc
habēdo. Scōdo non. Primū fit triplr.
Primo sic accedētes cū p̄sciētia pcti
mortalis quoz cōscia cōsurgit ex cer-
titudine sufficiēt vt q̄ scit se fornicatū
vel scit se in actu pcti mortalis interi-
oz vel exteriori. puta qui sibi sūt p̄cij
pcti mortalis. nō de eo volētes. tales
accedēdo peccāt mortali q̄ p̄tēnunt
Et q̄ indigne māducant. iudiciū sibi
māducāt. q̄ abutunt̄ sancto scōz. Et
mētunt̄ se incorporari xp̄o qd̄ eucharis-
tia figurat. Scōdo sūt qd̄ā hūtes p̄ci-

entiam pcti mortalis quoz p̄scia p̄sur-
git ex certitudine pbabili. puta q̄ d̄is
morose delectati sunt. r̄ timent̄ fuisse
mortalē p̄sensū r̄ tūc sic accedēdo sine
p̄ritioē adhuc peccāt mortali. q̄ dis-
criminat̄ se p̄mittit̄ circa tāū misterū
Tertio q̄s h̄z p̄sciam pcti mortali cui⁹
cōsciētia ex leui p̄surgit. vt hō scripu-
losus q̄ timent̄ de leui delectatōe ne fu-
erit pcti mortali. r̄ taliter accedēs d̄z
cit Pe. de thar. nō peccat mortali
q̄d̄verū est fm̄ Pe. de pa. q̄i firmā cō-
sciētia nō habet h̄ timorē quēdā vel va-
cillatōz cui⁹ renitit. Vñ Pe. de thar.
dic̄it in p̄mo casu q̄s p̄mittit. in scōdo
se discriminat̄ p̄mittit. h̄ tertio s̄. Scōdo
quidā sunt q̄ nō h̄nt p̄sciam pcti mor-
talis. r̄ tñ sūt in pctō mortali ignoran-
ter. Et hoc etiam fit triplr. Primo q̄i
quis preparavit se r̄ discussit prepara-
tione sufficiēt diligētissime p̄sciaz ex-
aminādo. r̄ p̄tos p̄sulēdo. r̄ talis acce-
dendo nō peccat. h̄ remissionē pctōz
si que latē accipit̄ meref. Videt̄ aut̄
ista examinatio diligētissima quā tra-
dit Sco. dicēs. Diligētī inq̄sitōe habi-
ta fm̄ possibilitatē nostre fragilitatis.
quā r̄ lz diligētīa faceret p̄udēs vir
in ardua re quā vellet examinare seri-
ose. Quā etiā inq̄sitōz oportet diffe-
rētē eē h̄z diuersitatē penitentiū. vt ma-
iorē apponat diligētīa. q̄ forte d̄icit̄
nō est p̄fessus. r̄ minus in animū suū
posuit pctā sua. vt ea memoriter reti-
neret̄ suo tpe distincte p̄fiteret̄. p̄mis-
sa insup̄ cōfiteoz p̄fessioē sufficiētī
fm̄ pbabilitatē cōridentē ad p̄dictas
inquisitionē. si tūc cōmunicet nō pec-
cat. immo si aliq̄ alia pctā lateat per il-
lud sac̄m dimittent̄. Alij sunt q̄ con-
scientiam suam examinant̄ probabiliter
r̄ confitētur. Et tales dic̄it Pe. de
thar. accedētes nō peccant sed tamē
remissionem peccatorum nō accipiūt
nec merent̄. S̄z Tho. vbi p̄ius dic̄it.

Preceptum III Cap. XII

Si quis per quattuor signa facta diligenti
inquisitione sue p̄schie. Quis forte non
sufficiens ad corpus xpi accedit. aliq̄
modo pctō mortali in ipso remanēte
qd̄ ei⁹ cognitionē p̄terfugit. nō peccat
tūo magis ex vi sacramēti pcti remis-
sionē p̄sequet. **¶** In Aug. dic̄ in q̄dam
sermone. q̄ qñ corp⁹ xpi māducat vi-
sificat mortuos. **¶** Que aut̄ sint illa
quattuor signa dic̄ Tho. certitudo ha-
beri nō p̄d̄t. an aliq̄s sit sine pctō mor-
tali. **¶** Cor. iiii. Nihil mihi p̄scius suz
sed nō in hoc iustificat⁹ sum. **¶** P̄d̄t tñ
de hoc haberi aliqua p̄lectura p̄cipue
p̄ q̄ttuo: signa. s̄c̄ dic̄ Bern. **¶** Primo
cum q̄s deuore v̄ba dei audit. q̄ q̄ ex
deo est verba dei audit. Job. vii. **¶** Se-
cundo cum q̄s se p̄mptū ad bñ opan-
dū inuenit. q̄ p̄batio dilectionis ex-
hibitio ē op̄s. vt dic̄ Greg. i omel. iij.
Tertio cui q̄s abstinedī a pctis in fu-
tūrum p̄posituz habet. Quarto cū de
p̄teritis dolet. q̄ in his vera penitētia
consistit s̄m Greg. Tertio sunt q̄ ney-
tro mō se discutiūt. s̄ negligēter. Et ta-
les dic̄ Pe. de thar. peccat mortalit̄
accedēdo ⁊ demerent. maxime si ne-
gligētia sit magna. **¶** Dicit etiaz Sco. q̄
p̄ritus q̄ habet copīā p̄fessoris. tenet
cōfiteri sub ista lege. videlz. **¶** Probet
aut̄ seip̄m homo. **¶** Octauū requisituz
est vt quis nō sit p̄uersatione in crimi-
ne notatus. vt duellare volēs p̄sertim
imperēs. Et publicā pniam agētib⁹.
non debet dari nisi cōpleta penitētia.
nec h̄strionib⁹ nequiciois. nec suspē-
sionibus p̄uersis. **¶** Intellige de sanctis et
quousq̄ appareat emēda aliqua post
eorū p̄uersionē. **¶** Nonū est vt sit i cor-
pore mūdus. **¶** Vbi notandum q̄ qua-
druplex ē immūdicta. **¶** Prima corpo-
ralis cōiuncta cum immūdicta spūali
s̄m veritatē. sicut in vigilia fornicates
qui in crastinū celebrāt. v̄ statim. **¶** Se-
cunda ē corporalis cōiuncta immūdictie

spūali. s̄m quādā s̄lītu dīnē. vt i som-
nijs sit sordidus cū pollutōib⁹. **¶** Tertia
est immūdicta corporalis horrore cau-
sans in p̄imis. s̄ nec in re nec in imagi-
ne p̄iuncta pctō. vt lepra menstruum
fluxus semis ex debilitate nature cau-
sat. **¶** Quarta ē indifferēs vt esse sordī-
dū pedib⁹ lutosis. vel fuligine tactū.
aut sudantē. **¶** Prima impedit. **¶** S̄c̄da
si ex ca p̄cedētī in vigilia vel pauloan-
te p̄ mortale pctm̄ est egressa. impedit
etiā. **¶** Tertia impedit vt nō publice q̄s
celebret aut crebro cōsct̄. s̄ ocalte nō
impedit celebrare. **¶** Quarta ē indiffe-
rens. **¶** Nō lotis em̄ manib⁹ māducare
nō cōiūnat hoīem. p̄pter reuerentiā
tñ mūdicia debet seruari quātū cōmo-
de fieri p̄d̄t. **¶** Decimū ē vt sit q̄s sine
p̄culo vomit⁹. ⁊ idē ē de eo q̄ stoma-
chum haberet taliter dispositū q̄ a se
sumpta cruda egerent. p̄tū ei etiā
fieret irreuerētia sacramēto. ⁊ cōsct̄
quis nō deberet. dicit Pe. de pa. **¶** In
decimū est vt quis nō sit apparitione
miraculosa p̄hibet⁹. Si em̄ in specie-
bus illis appareret frustū carnis. pu-
er vel aliquid h̄mōi. nō essent t̄c spe-
cies ille p̄cipiēde. **¶** R̄o q̄ x̄ps instituit
q̄ sumeretur eucharistia in specie pa-
nis ⁊ vini. **¶** Duodecimū est vt recipiat
a ministro idoneo nō a muliere. nō a
laico. nec a diacono. vbi potest copia
sacerdotis haberi. **¶** Nec a quolibet sa-
cerdote s̄ a papa ep̄o ⁊ plebano p̄p̄to
vel a p̄lato p̄p̄to v̄ ab eo cui aliquis
talī licentiā dederit idoneo sacerdo-
ti s̄c̄ nec etiā a quocūq̄ p̄lato s̄ a non
excōicato. nō interdicto. nō suspēso.
Tertūddecimū vt recipiat tpe debito.
vt ad minus semel in anno. ⁊ s̄m di-
uersos status a diuersis diuersimode
Quartūddecimū est. vt fiat recta in-
tentione s̄m quā ch̄stus instituit p̄
medicina videlicet aīe. nō corporū nec
ad maleficium. **¶** Quintūddecimū

ut fiat cum actuali deuotione. qz cum
eucharistia dat vere in cibū et potū. cō
siderāda est manducatio nra realis q̄
cōsistit in spēru attritione. sacramēta
lis autē p̄sistit in interiori intellectus
et affectus ruminatōne p̄ fidē cōside
rando xp̄i passiōē dignissimā. et in
carnatiōē. et similia b̄nficia. et spe ful
ti ad amorē eius accensi eius untonē
desiderem⁹. qz sicut nocet aut paruz
p̄dest cibus corpis in stomachū tra
iectus sine masticatione oris et calore
stomachi. Sic nec eucharistie sacra
mentū nisi ruminet ut p̄mittit. et cha
ritate i xp̄m calescam⁹. Actualis em̄
deuotio causat ex timore et amore. Ti
mor insurgit ex cōsideratiōe nostrorū
defectuum. et xp̄i magnitudine aut iu
sticia. Sed amor iungendus ē q̄ xp̄m
necum velut piissimū patrē b̄nfacto
rem. imo vitā cordis desiderem⁹ am
plexibus. ¶ Quo ad sc̄m p̄ncipale.
de effectib⁹ eucharistie fm̄ Tho. sunt
septē notabiles. dis. xij. q̄rti. Et recipi
untur ad similitudinē cibi corporalis. Pri
mus et p̄ncipalissimus q̄ nos deo per
amorē amplius vn̄it. Iste em̄ cib⁹ nō
xp̄m i nos facit mutari. s̄ nos in xp̄m
fm̄ illud xp̄i ad Aug. li. p̄fes. Cib⁹ suz
grandiū. cresce et māducabis me. nec
tu me mutabis in te sicut cibū carnis
tue. s̄ tu mutaberis in me. Sc̄ds ē re
stauratio dep̄ditōz in rep̄tōe cuius
cūqz defect⁹ p̄ceder̄. Terti⁹ ē augmē
tū oim virtutū. Quart⁹ remissio pec
catōz venialiu oim aut multorū q̄ ad
culpaz fm̄ q̄ deuotio minor et maior
sibi fuerit. Quintus est remissio pctōz
mortalū si inuenit in subiecto. nō in
p̄sciētia mō supradicto vel tacto. Se
xtus ē remissio pene debite p̄ mortali
et veniali in toto v̄l in pte. Sed b̄ dicit
Tho. facit eucharistia solū q̄ ē sacri
ficiū. v̄l i missa p̄ aliq̄ lecta q̄ certū va
lorē h̄z ad satisfaciendū. Et v̄ltra illū

habet efficaciam ex deuotioe ministrī et
pcurātis missaz. Septim⁹ ē remissio
fomitis et mīn⁹ p̄ni sim⁹ ad vicia. Fa
cili⁹ em̄ cauet q̄s futura etiā mortalia
roborat⁹ h̄ pane. hec Tho. vbi prius.
¶ Quo ad tertiū p̄ncipale. de frequen
tiōe eucharistie q̄rit sc̄rus Tho. i. iij.
dis. xij. An q̄libet die possit q̄s eucha
ristiaz sumē. R̄n. In h̄ sacro req̄rit ex
pte recipiētis desideriu p̄iunctiōis ad
xp̄m q̄d facit amor. et reuerētia sacri.
q̄ ad donū timoris p̄tinet. Primū in
citat ad frequenatiōē hui⁹ sacri quorū
dianā. s̄ sc̄m retrahit. Vnde si aliq̄s
ex p̄mētali cognosceret ex q̄ridiana
sumptiōe seruorē charitatē augeri. et
reuerentiā non min⁹. deberet q̄ridie
cōscare. Si autē sentiret p̄ quorūdianā
frequenatiōē reuerentiā min⁹ seruorē
nō mltū augeri. talis deberet inter
dū abstinere. v̄l cū maior reuerētia et
deuotioe postmodū accederet. v̄n quā
tū ad hoc vnusq̄qz relinqueret⁹ ē iu
dicio suo. Et b̄ est q̄d Aug. dicit. Dixit
quispiā nō esse accipiēdā quorūdie eu
charistiā. Alius affirmat q̄ridie sumē
dā. faciat vnusq̄qz q̄d fm̄ fidē suā p̄te
credit faciēdū ē. hec Aug⁹. Et p̄bat
exēplis Zachari et Ceturionis. q̄z vn⁹
recepit d̄m gaudēs. Ali⁹ dicit. Non
sum dignus vt intres sub tectuz meū
et v̄terqz misericordiā consecutus est.
hec Tho.

Capitulum. xiiij.
¶ Quā autē inter ea q̄ sanctifican
da sunt loc⁹ dei p̄tineat. Idcir
co de sanctificatiōe et ueneratione
sc̄iorū locorū. puta altarū ecclie. et cemē
terij tria sunt vidēda. Pri⁹ cur ecclie
sanctificari debeant et p̄ q̄. Sc̄do cur oīo
v̄l aliq̄ cultus latere in ecclia facti deo
plus placeāt citius impetrēt ceteris
partibus. q̄ si extra locū sacru fierent.
Tertio per q̄ debonefent loca deo sa
crata. ¶ Primum ad p̄mū notandum